

महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी
अधिनियमाच्या परिशिष्ट-१ मधील परिच्छेद
१(४) नुसार वैयक्तिक लाभार्थ्यांच्या शेतावर
भूसुधारणेची कामे घेण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
नियोजन विभाग

शासन निर्णय क्रमांक मग्रा० २०११/ प्र.क्र.४६/मग्रा०-१०अ
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक: २ मे, २०११.

प्रस्तावना

महाराष्ट्रात राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेची अंमलबजावणी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी कायदा-२००५ नुसार सुरु करण्यात आलेली आहे. दिनांक १ एप्रिल, २००८ पासून राज्यातील सर्व जिल्ह्यांचा (मुंबई व मुंबई उपनगर वगळून) या योजनेत समावेश करण्यात आला आहे.

महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी कायद्याच्या परिशिष्ट-१ मधील परिच्छेद-१ (४) नुसार अनुसूचित जाती/जमाती, दारिद्र्य रेषेखालील कुटुंब, इंदिरा आवास योजनेचे लाभार्थी, भूसुधारणेचे लाभार्थी व कृषि कर्ज माफी योजना २००८ नुसार लहान व सिमांत शेतकरी यांच्या वैयक्तिक शेतावर सिंचनाची सुविधा पुरविणे, फळबाग लागवड व भूसुधारणेची कामे हाती घेणे शक्य झाले आहे. या योजनेअंतर्गत वैयक्तिक लाभाची कामे जलद व प्रभावीपणे कशी घेता येतील ही बाब शासनाच्या विचाराधीन होती. या अनुषंगाने शासन खालीलप्रमाणे निर्णय घेत आहे.

शासन निर्णय

१. महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी अधिनियमांतर्गत घ्यावयाच्या कार्यक्रमांची यादी केंद्रीय अधिनियमातील परिशिष्ट-१ मधील परिच्छेद-१ (४) मध्ये दिलेली आहे. त्यानुसार वैयक्तिक शेतावर भूसुधारणेची कामे खालील प्रवर्गातील शेतकऱ्यांच्या शेतावर हाती घेण्यास मान्यता आहे.

- अ) अनुसूचित जाती
- ब) अनुसूचित जमाती.
- क) दारिद्र्य रेषेखालील लाभार्थी.
- ड) भु-सुधार योजनेचे लाभार्थी
- इ) इंदिरा आवास योजनेचे लाभार्थी.
- फ) कृषि कर्ज माफी योजना २००८ नुसार लहान व सिमांत शेतकरी

या तरतुदीनुसारच वरील प्रवर्गातील शेतकऱ्यांच्या वैयक्तिक शेतावर भुसुधारणेची कामे घेण्यासाठी मान्यता देण्यात येत आहे. वरील ' फ ' प्रमाणे लहान व सिमांत शेतकऱ्यांची व्याख्या परिशिष्ट ' क ' मध्ये देण्यात आली आहे.

२. मार्गदर्शक सुचना

१) राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजने अंतर्गत या कार्यक्रमाची अमलबजावणी सार्वसाधारणपणे व प्राधान्याने ग्राम पंचायतीमार्फत करण्यात यावी. काही प्रमाणात स्थानीक परिस्थितीनुसार इतर यंत्रणांमार्फत काम करण्यास हरकत नाही.

२) या योजनेअंतर्गत गाव हा घटक धरून पात्र लाभार्थ्यांचा रूपये ५.०० लक्ष पर्यंतचा प्रकल्प आराखडा तयार करण्यात यावा.

३) सर्व ग्रामपंचायती ही कामे घेऊ शकतात यासाठी ग्रामसभा व ग्रामपंचायत ठरावानुसार अशी कामे घेण्यासाठी संबंधीत ग्रामपंचायतीने गटविकास अधिकाऱ्याकडे प्रस्ताव सादर करणे अनिवार्य राहिले. तथापि पहिल्या टप्प्यात खालील परिच्छेद २(४) मधील अटीची पूर्तता होणाऱ्या मर्यादित गावांना गुणानुक्रमानुसार मान्यता देण्यात यावी.

४) ग्रामपंचायतीकडून प्राप्त झालेल्या प्रस्तावांची छाननी करण्यासाठी तालूकास्तरावर तालूका ग्राम मान्यता समिती असेल. ही समिती प्राप्त प्रस्तावांची छाननी करून प्रस्तावास तत्वतः मान्यता देईल. गाव मान्यतेसाठी खालील निकष असतील.

अ) परिच्छेद १ (प्रवर्ग अ ते फ) मध्ये नमुद केलेल्या वैयक्तिक लाभार्थ्यांची संख्या व त्यांनी धारण केलेल्या सलग जमीनीचे क्षेत्र. (४० गुण)

ब) स्वतःच्या शेतात काम करण्यास उत्सुक असलेला आणि म.ग्रा.रो.ह. कायद्यांतर्गत स्वतः शेतमजूर नोंदणी झालेल्या वैयक्तिक लाभार्थींची संख्या. (२० गुण)

क) निवड झालेल्या गावातील / ग्रामपंचायत क्षेत्रातील म.ग्रा.रो.ह.यो. अंतर्गत नोंदणी झालेले परंतु जे पात्र लाभार्थी नाहीत, अशा निवडलेल्या वैयक्तिक स्वरूपाच्या कामावर काम करण्यास उपलब्ध असलेल्या एकूण मजूरांची संख्या. (२० गुण).

ड) गावातील हलक्या प्रतीच्या, बिगर सिंचनाखालील व अती धुपीचे क्षेत्र असलेल्या जमिनीची व्याप्ती (२० गुण).

वरील चार मुद्द्यांच्या आधारे गुण देवून त्यानुसार गावाने सादर केलेल्या प्रकल्पाबाबत तालूका ग्राम मान्यता समिती गुणानुक्रमाने गाव निवडीस तत्वतः मान्यता देईल. वरील निकषाप्रमाणे गुणपत्रक तयार करण्याची कार्यवाही समिती सदस्य सचिव यांनी करावी. या गुणपत्रकाबाबत समितीस शंका असल्यास समितीने तलाठी, ग्रामसेवक व कृषी सहायक यांचेकडून खात्री करावी.

५) निवड झालेल्या गावांतील वैयक्तिक लाभार्थींच्या क्षेत्रावर करावयाच्या कामाचा प्रकल्प आराखडा तयार करण्यासाठी गावाच्या चढाच्या भागातील पात्र लाभार्थी निवडून (परिच्छेद १ - प्रवर्ग अ ते फ) रु. ५.०० लाखापर्यंतचा प्रकल्प आराखडा प्रथम तयार करण्यात यावा. या प्रकल्प आराखड्यातील कामे पूर्ण झाल्यानंतर त्या खालील क्षेत्रातील पात्र लाभार्थी निवडून त्यांचा

वरिलप्रमाणे आराखडा तयार करण्यात यावा व ती कामे पूर्ण करावी. म्हणजेच, शक्यतो गावातील चढाच्या भागाकडून उताराकडे कामे करण्यात यावीत.

६) निवड करावयाचे गाव केंद्र शासनाच्या एकात्मिक पाणलोट व्यवस्थापन कार्यक्रम, अवर्षण प्रवण क्षेत्र विकास कार्यक्रम (D.P.A.P.), राष्ट्रीय पाणलोट विकास कार्यक्रम, राष्ट्रीय नदी खोरे विकास प्रकल्प, पश्चिम घाट विकास कार्यक्रम, एकात्मिक पडीक जमीन विकास कार्यक्रम, हरियाली आणि राज्य शासनाच्या ग्रामीण पायाभूत सुविधा विकास कार्यक्रम (R.I.D.F.), आदर्श गाव विकास योजना, मराठवाडा व विदर्भ पाणलोट मिशन व तत्सम योजनेबाहेरचे असावे.

३) तालुका ग्राम मान्यता समितीची रचना पुढीलप्रमाणे असेल.

(१) तहसिलदार,

(२) गट विकास अधिकारी,

(३) तालुका कृषि अधिकारी,

(४) तालुका स्तरावरील भुजल सर्वेक्षण विकास यंत्रणेचे अधिकारी,

(५) संबंधीत पालक तांत्रिक अधिकारी,

(६) कृषि अधिकारी (पंचायत समिती)- सदस्य सचिव.,

याव्यतिरिक्त अन्य तांत्रिक अधिकारी उदा. वन अधिकारी, उप अभियंता इत्यादी या योजनेशी संबंधित आलेल्या अधिकाऱ्यांना समितीत सहभागी करण्याची समितीला मुभा राहिल.

४) प्रकल्पातील प्रस्तावित कामे, किमान मागील ५ वर्षांमध्ये कृषि विभागामार्फत घेण्यात आलेल्या एकात्मिक पाणलोट व्यवस्थापन कार्यक्रम, ग्रामीण पायाभूत सुविधा विकास कार्यक्रम, गतिमान पाणलोट अथवा इतर कोणत्याही पाणलोट विकास कार्यक्रमांमध्ये हाती घेण्यात आली नसल्याचे प्रमाणपत्र तालुका कृषि अधिकारी व गटविकास अधिकारी हे संयुक्तपणे देतील. त्याचप्रमाणे प्रस्तावित उपचार एकात्मिक पडीक जमीन विकास कार्यक्रम, अवर्षण प्रवण क्षेत्र विकास कार्यक्रम किंवा इतर तत्सम योजनेमध्ये नसल्याची खात्री गटविकास अधिकारी करतील व त्याबाबतचे प्रमाणपत्र देतील. याचा मुख्य उद्देश कामांची पुनरावृत्ती होऊ नये, निधीचा अपव्यय होऊ नये किंवा भविष्यात या अनुषंगाने तक्रारी उद्भवू नये हा आहे.

५) योजनेअंतर्गत करता येवू शकणारी कामे.

महाराष्ट्रामधील विविध विभागामध्ये स्थळ परतवे घेता येवू शकणाऱ्या भुविकास कामाच्या उपचारांची यादी परिशिष्ट- 'अ' मध्ये देण्यात आलेली आहे. या कार्यक्रमांतर्गत केवळ हेच कार्यक्रम राबविण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

६) परिशिष्ट-अ प्रमाणे मान्यता प्राप्त असलेल्या कार्यक्रमांचे तांत्रिक व आर्थिक मापदंड परिशिष्ट- 'ब' मध्ये देण्यात आलेले आहेत. सदर मापदंड शासन पत्र क्रमांक मगरो २०११/प्र.क्र.१०/रोहयो-१

दि.१४.२.२०११ नुसार सुधारीत मजुरीच्या रु. १२७/- या दराप्रमाणे निश्चित केले आहेत. या मापदंडाप्रमाणेच सदरहू कार्यक्रम राबविणे बंधनकारक राहिल.

७) मान्यता प्राप्त गावातील पात्र लाभार्थ्यांच्या क्षेत्रावरील तांत्रिक दृष्ट्या योग्य असलेले उपचार चढाकडून उताराकडे राबविण्यात यावेत. या प्रकल्पामध्ये वैयक्तिक शेताबरोबरच पाणलोट्यात / प्रकल्पात समाविष्ट असलेल्या गायरान किंवा सामुहिक जमिनीवरसुद्धा त्या विभागास विहित केलेले भूसुधारणेचे कार्यक्रम राबविण्यास अनुमती राहिल.

९) तालूका ग्राम मान्यता समितीने प्रकल्पास तत्वतः मान्यता दिल्यानंतर संबंधित पंचायत समितीचे तांत्रिक अधिकारी किंवा कृषि अधिकारी (पंचायत समिती) हे एक वेळा रु. ५.०० लाखापर्यंतच्या प्रकल्पास तांत्रिक मान्यता देतील. परिशिष्ट "अ" नुसार ही कामे क्षेत्र उपचारांची (Area treatment) असल्याने रु. ५.०० लाखाच्या मर्यादेत सूक्ष्म पाणलोट्यातील क्षेत्र सिमांकित करून प्रकल्प तयार करावेत. गट विकास अधिकारी तांत्रिक मान्यता देणेसाठी यथोचित अधिका-यांना प्राधिकृत करतील परंतु सर्वसाधारणपणे पालक तांत्रिक अधिकारी यांचेकडेच ही जबाबदारी सोपवतील. सदरहू कामे ग्रामपंचायतीमार्फत करावयाची असल्याने अंदाजपत्रकांना गट विकास अधिकारी प्रशासकीय मान्यता देतील. यंत्रणांमार्फत केल्या जाणाऱ्या कामांबाबत तांत्रिक मान्यता देण्याची जबाबदारी संबंधित यंत्रणांची राहिल व प्रशासकीय मान्यता तहसिलदार देतील.

९) राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी अधिनियमाच्या सर्व मार्गदर्शक सुचनांचे पालन.

राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी अधिनियमाच्या सर्व मार्गदर्शक सुचना जसे ग्रामसभा व ग्रामपंचायत ठराव, जॉबकार्ड, बँक अथवा पोस्टाद्वारे मजुरी अदा करणे, कंत्राटदारामार्फत कामे न करणे व १५ दिवसामध्ये मजुरी अदा करणे इत्यादी तदनुषंगिक सर्व अटीचे काटेकोरपणे पालन करण्यात यावे.

१०) कामाच्या अंमलबजावणीचे टप्पे

सदर कार्यक्रम नव्याने सुरु करण्यात येत असल्याने त्यास स्थिरता/सुसूत्रता येण्यास काही कालावधी लागणार आहे. त्यामुळे कार्यक्रमाच्या पहिल्या टप्प्यात तालुका स्तरीय समितीने सर्व मार्गदर्शक सूचना व निकषांचे काटेकोरपणे पालन करून गावनिहाय दिलेल्या गुणांनुसार मर्यादित गावांमध्ये (उदा. एका तालुक्यात १० गावे) हा कार्यक्रम राबविण्यास मान्यता द्यावी. या कार्यक्रमास स्थिरता/सुसूत्रता प्राप्त झाल्यानंतर पुढच्या टप्प्यात अधिक गावातील प्रकल्पांना मान्यता देण्यास हरकत नाही. या कार्यक्रमांतर्गत हाती घेतलेली कामे शेतक-यांच्या वैयक्तिक शेतावर राबविण्यात येणार असल्याने व त्याचा शेतक-यांच्या कृषि उत्पादन वाढीशी थेट संबंध असल्याने कामाचा दर्जा व गुणवत्तेस छेद देणारी कोणतीही कृती अत्यंत गांभीर्याने घेतली जाईल. सदर कार्यक्रम यशस्वी करण्याकरिता गट विकास अधिकारी यांची भूमिका अत्यंत महत्वाची असल्याने त्यांनी कामे सुरु असलेल्या गावांना वरचेवर भेटी देऊन सदर कार्यक्रम योग्यरितीने राबविण्यात येत असल्याची खात्री करावी. आवश्यकता भासल्यास त्यांनी तालूका कृषि अधिकारी यांची मदत घ्यावी.

कामाची अंमलबजावणी यशस्विरित्या होण्यासाठी नियोजनाचा टप्पा व कामाचा टप्पा स्वतंत्र असणे आवश्यक आहे. याकरिता माहे जुलै ते नोव्हेंबर या कालावधीत गावांची निवड करणे, प्रकल्प आराखडा तयार करणे, तालुका ग्राम मान्यता समितीची मान्यता घेणे, अंदाजपत्रके तयार करणे इत्यादी बाबी या कालावधीत करण्यात याव्यात. तदनंतर प्रत्यक्ष कामाचा कालावधी राहिल.

११) तांत्रिक मार्गदर्शन-

सदरहु योजना ग्रामपंचायतीमार्फत राबविण्यात येणार असली तरी समाविष्ट कामे कृषि अभियांत्रिकी स्वरूपाची आहेत. यास्तव या कार्यक्रमाच्या यशस्वीतेसाठी कृषि विभागाच्या जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिका-यांनी सर्व संबंधितांना सर्व प्रकारचे तांत्रिक मार्गदर्शन व आवश्यक प्रशिक्षण देणे अनिवार्य करण्यात येत आहे. त्यामध्ये खालील बाबींचा समावेश असेल.

- निवडलेल्या गावातील संबंधित ग्रामसेवक व ग्राम रोजगार सेवक यांना प्रशिक्षण देणे.
- पंचायत समितीचे कृषि अधिकारी यांना प्रशिक्षण देणे.
- नकाशे व आवश्यक मोजणी साहित्य पुरविणे.
- पालक तांत्रिक अधिकारी यांना अंदाजपत्रके तयार करणे संबंधी मार्गदर्शन व सहाय्य करणे.
- आवश्यकतेनुसार सर्व संबंधितांना सर्व प्रकारचे प्रशिक्षण व तांत्रिक सहाय्य करणे.

ग्रामपंचायतींना कार्यक्रम राबविण्यास मदत करण्यासाठी प्रत्येक जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी कार्यालयात एक स्वतंत्र कक्ष स्थापन करण्यात यावा. आवश्यकता भासल्यास निवृत्त कृषि पर्यवेक्षक/अधिकारी/सहाय्यक यांच्या या कक्षात नेमणुका दिनांक १६.१२.२०१० च्या शासन परिपत्रकाप्रमाणे करण्यात याव्यात. यासाठी होणारा खर्च ६ टक्के आस्थापना निधीमधून भागवावा. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद व जिल्हाधिकारी यांनी सदर कार्यक्रमाची सुरुवात त्यांच्या जिल्ह्यामध्ये होईल याची खात्री करावी. सदरच्या कार्यक्रमास गती देण्यासाठी कृषि आयुक्तालयामध्ये एक स्वतंत्र कक्ष स्थापन करण्यात यावा. या कक्षामार्फत आवश्यक दृकश्राव्य व प्रशिक्षणाच्या माध्यमांतून तांत्रिक सहाय्य करावे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने.

(डॉ. ना. कों. भोसले)

अवर सचिव

प्रति,

मा. मुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई-४०००३२

मा. मंत्री/राज्यमंत्री (रोहयो) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई-४०००३२

प्रधान सचिव (रोहयो), नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई-४०००३२

सचिव, ग्राम विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई-४०००३२

सर्व विभागीय आयुक्त,

सर्व जिल्हाधिकारी, (मुंबई व मुंबई उपनगर वगळून)

सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी,
संचालक, मृदसंधारण व पाणलोट क्षेत्र व्यवस्थापन, पुणे
संचालक, सामाजिक वनिकरण, पुणे.
मुख्य अभियंता, लघुपाटबंधारे विभाग (स्थानिक स्तर) , पुणे.
सर्व विभागीय कृषी सहसंचालक,
समिती अधिकारी, कार्यासन ड-७, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, विधान भवन,
सर्व उपसचिव/अवर सचिव/कक्ष अधिकारी, ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग, मंत्रालय,
मुंबई-३२
सर्व उपसचिव/अवर सचिव/कक्ष अधिकारी, (मग्नारोहयो) नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२
निवड नस्ती, कार्यासन रोहयो-१० अ, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२.

परिशिष्ट- अ

विभागवार घ्यावयाची कामे खालीलप्रमाणे आहेत.

- १) कोकण विभाग - पडकई अंतर्गत दगडी बांधासह भात खाचरे
- २) पश्चिम महाराष्ट्र - पडकई अंतर्गत दगडी बांधासह भात खाचरे, कंपार्टमेंट बँडिंग.
- ३) खानदेश विभाग - कंपार्टमेंट बँडिंग.
- ४) मराठवाडा विभाग - कंपार्टमेंट बँडिंग, ढाळीचे बांध बंदिस्ती.
- ५) विदर्भ विभाग - बोडी दुरुस्ती/नूतनीकरण, ढाळीचे बांध बंदिस्ती.

परिशिष्ट - ब

म.ग्रा.रो.ह.यो. अंतर्गत करावयाच्या विविध उपचारांचे दरपत्रक

ठाळीचे बांध बंधिस्ती (मराठवाडा व विदर्भ विभाग)

- तांत्रिक मापदंड:- अ) भारी जमिन - प्रति हेक्टरी बांधाची लांबी - ९५ मी., बांधाचा छेद - १.२० चौमी व गवती सांडवे- २
 ब) मध्यम जमिन - प्रति हेक्टरी बांधाची लांबी - १६५ मी., बांधाचा छेद - १.०५ चौमी व गवती सांडवे- ३
 क) हलकी जमिन- प्रति हेक्टरी बांधाची लांबी - २१० मी., बांधाचा छेद - ०.९५ चौमी व गवती सांडवे- ४

अ. क्र.	बाब	मनुष्य दिवस	मजुरी रु.१२७/- प्रति म.दि)	सहित्य (रु.)	रक्कम (रु.)
	अ) भारी जमिन				
१	बांधाचे मातीकाम करणे - ९५ X १.२० = ११४ घ.मी.	४८.४५	६१५३.१५	०.००	६१५३.१५
२	गवती सांडवा तयार करणे - (२ सांडवे)	१.३०	१६५.१०	०.००	१६५.१०
३	शेतचर खोदणे - ८० X ०.५४ = ४३.२० घ.मी.	१८.३६	२३३१.७२	०.००	२३३१.७२
४	एकूण	६८.११	८६४९.९७	०.००	८६४९.९७
५	मजूर कल्याण २.७ टक्के			२३३.५५	२३३.५५
६	आकस्मिक खर्च २.०० टक्के			१७३.००	१७३.००
	एकूण एकंदर	६८.११	८६४९.९७	४०६.५५	९०५६.५२
	ब) मध्यम जमिन				
१	बांधाचे मातीकाम करणे - १६५ X १.०५ = १७३.२५ घ.मी.	७३.६३	९३५१.०१	०.००	९३५१.०१
२	गवती सांडवा तयार करणे - (३ सांडवे)	१.९५	२४७.६५	०.००	२४७.६५
३	शेतचर खोदणे - ८० X ०.५४ = ४३.२० घ.मी.	१८.३६	२३३१.७२	०.००	२३३१.७२
४	एकूण	९३.९४	११९३०.३८	०.००	११९३०.३८
५	मजूर कल्याण २.७ टक्के			३२२.१२	३२२.१२
६	आकस्मिक खर्च २.०० टक्के			२३८.६१	२३८.६१
	एकूण एकंदर	९३.९४	११९३०.३८	५६०.७३	१२४९१.११
	क) हलकी जमिन				
१	बांधाचे मातीकाम करणे - २१० X ०.९५ = १९९.५० घ.मी.	८४.७९	१०७६८.३३	०.००	१०७६८.३३
२	गवती सांडवा तयार करणे - (४ सांडवे)	२.६०	३३०.२०	०.००	३३०.२०
३	शेतचर खोदणे - ८० X ०.५४ = ४३.२० घ.मी.	१८.३६	२३३१.७२	०.००	२३३१.७२
४	एकूण	१०५.७५	१३४३०.२५	०.००	१३४३०.२५
५	मजूर कल्याण २.७ टक्के			३६२.६२	३६२.६२
६	आकस्मिक खर्च २.०० टक्के			२६८.६१	२६८.६१
	एकूण एकंदर	१०५.७५	१३४३०.२५	६३१.२२	१४०६१.४७

शेत बांध बंधिस्ती (कंपार्टमेंट बंधिंग)

(पश्चिम महाराष्ट्र, खानदेश व मराठवाडा)

तांत्रिक मापदंड- अ) हलकी जमिन- प्रति हेक्टरी बांधाची लांबी - २०० मी., बांधाचा छेद- ०.८० चौमी व गवती सांडवे- ४

ब) मध्यम जमिन- प्रति हेक्टरी बांधाची लांबी - २०० मी., बांधाचा छेद - १.०० चौमी व गवती सांडवे- ४

क) भारी जमिन- प्रति हेक्टरी बांधाची लांबी - २०० मी., बांधाचा छेद - १.२० चौमी व गवती सांडवे- ४

अ. क्र.	बाब	मनुष्य दिवस	मजुरी रु.१२७/- प्रति म.दि)	सहित्य (रु.)	रक्कम (रु.)
	अ) हलकी जमिन				
१	बांधाचे मातीकाम करणे - २०० X ०.८० = १६० घ.मी.	६८.००	८६३६.००	०.००	८६३६.००
२	सांडवा तयार करणे - (४ सांडवे)	०.००	०.००	१२००.००	१२००.००
३	एकूण	६८.००	८६३६.००	१२००.००	९८३६.००
४	मजूर कल्याण २.७ टक्के			२३३.१७	२३३.१७
५	आकस्मिक खर्च २.०० टक्के			१७२.७२	१७२.७२
	एकूण एकंदर	६८.००	८६३६.००	१६०५.८९	१०२४१.८९
	ब) मध्यम जमिन				
१	बांधाचे मातीकाम करणे - २०० X १.०० = २०० घ.मी.	८५.००	१०७९५.००	०.००	१०७९५.००
२	सांडवा तयार करणे - (४ सांडवे)	०.००	०.००	१२००.००	१२००.००
३	एकूण	८५.००	१०७९५.००	१२००.००	११९९५.००
४	मजूर कल्याण २.७ टक्के			२९१.४७	२९१.४७
५	आकस्मिक खर्च २.०० टक्के			२१५.९०	२१५.९०
	एकूण एकंदर	८५.००	१०७९५.००	१७०७.३७	१२५०२.३७
	क) भारी जमिन				
१	बांधाचे मातीकाम करणे - २०० X १.२० = २४० घ.मी.	१०२.००	१२९५४.००	०.००	१२९५४.००
२	सांडवा तयार करणे - (४ सांडवे)	०.००	०.००	१२००.००	१२००.००
३	एकूण	१०२.००	१२९५४.००	१२००.००	१४१५४.००
४	मजूर कल्याण २.७ टक्के			३४९.७६	३४९.७६
५	आकस्मिक खर्च २.०० टक्के			२५९.०८	२५९.०८
	एकूण एकंदर	१०२.००	१२९५४.००	१८०८.८४	१४७६२.८४

पडकई कार्यक्रमान्तर्गत दगडी बांधासह मजगी कामाच्या प्रति हेक्टरी खर्चाचा तपशिल

(कोकण व पश्चिम महाराष्ट्र)

तांत्रिक मापदंड-अ) उतार- ८ ते १२ टक्के - प्रति हे. बांधाची लांबी - ८१६ मी., बांधाचा छेद- ०.६६ चौमी
 ब) उतार- १२ ते १६ टक्के - प्रति हे. बांधाची लांबी - ११२६ मी., बांधाचा छेद - ०.६६ चौमी
 क) उतार- १६ ते २० टक्के - प्रति हे. बांधाची लांबी - १४११ मी., बांधाचा छेद - ०.६६ चौमी
 (बांधाची उंची- ०.९० मी. व माथा- ०.६० मी.)

अ. क्र.	बाब	मनुष्य दिवस	मजुरी रु.१२७/- प्रति म.दि)	सहित्य (रु.)	रक्कम (रु.)
(अ) उतार- ८ ते १२ टक्के					
१	पाया खांदई = ८१६ X ०.८७ X ०.२५ = १७७.४८ घ.मी	८६.७१	११०१२.३८	०.००	११०१२.३८
२	पाया भंगई = ८१६ X ०.८७ X ०.२५ = १७७.४८ घ.मी	१३८.७७	१७६२४.१०	०.००	१७६२४.१०
३	पायाचे वरील काम = ८१६ X ०.६६ = ५३८.५६ घ.मी	४२१.१०	५३४८०.०३	०.००	५३४८०.०३
४	दगड वाहतूक (एकूण परिमाणाच्या २५ टक्के परिमाणा- करिता ६० मी. व २५ टक्के करिता ७० मी. अंतरासाठी)	१०२.३४	१२९९७.४९	०.००	१२९९७.४९
	(१५ टक्के जादा परिमाण दगडातील पोकळीकरिता)		०.००	०.००	०.००
५	उटार्ड- (वाहतूक परिमाणाच्या ५० टक्के दगड बांधाच्या खालील बाजूने उचलून आणणेसाठी)	७७.१४	९७९६.९१	०.००	९७९६.९१
	(१५ टक्के जादा परिमाण दगडातील पोकळीकरिता)		०.००	०.००	०.००
६	वाजू बांधाचे परिमाण = बांधाची लांबी X छेद १२२.५ X ०.४२ = ५१.४५ घ.मी.	४०.२३	५१०९.०८	०.००	५१०९.०८
७	सपाटोकरण परिमाण (पाया खांदईचे परिमाण वजा जाता) = १४५३.९३ - १७७.४८ = १२७६.४५ घ.मी	६२३.२५	७९१५२.२६	०.००	७९१५२.२६
	एकूण	१७०६.५७	२१६७३४.४८	०.००	२१६७३४.४८
	मजूर कल्याण २.७ टक्के		०.००	५८५१.८३	५८५१.८३
	आकारिमक खर्च २.०० टक्के		०.००	४३३४.६९	४३३४.६९
	एकूण एकंदर	१७०६.५७	२१६७३४.४८	१०१८६.५२	२२६९२१.००
(ब) उतार- १२ ते १६ टक्के					
१	पाया खांदई = ११२६ X ०.८७ X ०.२५ = २४४.९० घ.मी	११९.६५	१५१९५.७०	०.००	१५१९५.७०
२	पाया भंगई = ११२६ X ०.८७ X ०.२५ = २४४.९० घ.मी	१९१.४९	२४३१९.०४	०.००	२४३१९.०४
३	पायाचे वरील काम = ११२६ X ०.६६ = ७४३.१६ घ.मी	५८१.०८	७३७९७.२०	०.००	७३७९७.२०
४	दगड वाहतूक (एकूण परिमाणाच्या २५ टक्के परिमाणा- करिता ६० मी. व २५ टक्के करिता ७० मी. अंतरासाठी)	१४१.२२	१७९३४.७४	०.००	१७९३४.७४
	(१५ टक्के जादा परिमाण दगडातील पोकळीकरिता)	०.००	०.००	०.००	०.००
५	उटार्ड- (वाहतूक परिमाणाच्या ५० टक्के दगड बांधाच्या खालील बाजूने उचलून आणणेसाठी)	१०६.४५	१३५१९.७७	०.००	१३५१९.७७
	(१५ टक्के जादा परिमाण दगडातील पोकळीकरिता)	०.००	०.००	०.००	०.००
६	वाजू बांधाचे परिमाण = बांधाची लांबी X छेद ११२.५३ X ०.४२ = ४७.२६ घ.मी.	३६.९५	४६९३.०१	०.००	४६९३.०१
७	सपाटोकरण परिमाण (पाया खांदईचे परिमाण वजा जाता) = १३९१.२५ - २४४.९० = ११४६.३५ घ.मी	५६०.०७	७११२९.३८	०.००	७११२९.३८
	एकूण	२०३६.४०	२५८६२२.८४	०.००	२५८६२२.८४
	मजूर कल्याण २.७ टक्के		०.००	६९८२.८२	६९८२.८२
	आकारिमक खर्च २.०० टक्के		०.००	५१७२.४६	५१७२.४६
	एकूण एकंदर	२०३६.४०	२५८६२२.८४	१२१५५.२७	२७०७७८.१९

बाब	मनुष्य दिवस	मजुरी रु.१२७/- प्रति म.दि)	सहित्य (रु.)	रक्कम (रु.)
(क) उतार- १६ ते २० टक्के				
पाया खोदाई = $१४११ \times ०.८७ \times ०.२५ = ३०६.८९$ घ.मी	१४९.९४	१९०४२.०९	०.००	१९०४२.०९
पाया भराई = $१४११ \times ०.८७ \times ०.२५ = ३०६.८९$ घ.मी	२३९.९६	३०४७४.७६	०.००	३०४७४.७६
पायाचे वरील काम = $१४११ \times ०.६६ = ९३१.२६$ घ.मी	७२८.१६	९२४७५.८९	०.००	९२४७५.८९
दगड वाहतूक (एकूण परिमाणाच्या २५ टक्के परिमाणा- करिता ६० मी. व २५ टक्के करिता ७० मी. अंतरासाठी)	१७६.९७	२२४७४.९३	०.००	२२४७४.९३
(१५ टक्के जादा परिमाण दगडातील पोकळीकरिता)	०.००	०.००	०.००	०.००
उटाई- (वाहतूक परिमाणाच्या ५० टक्के दगड बांधाच्या खालील बाजुने उचलून आणणेसाठी)	१३३.४०	१६९४१.८३	०.००	१६९४१.८३
(१५ टक्के जादा परिमाण दगडातील पोकळीकरिता)	०.००	०.००	०.००	०.००
बाजू बांधाचे परिमाण = बांधाची लांबी X छेद $११३.३३ \times ०.४२ = ४७.६०$ घ.मी.	३७.२२	४७२६.७७	०.००	४७२६.७७
सपाटीकरण परिमाण (पाया खोदाईचे परिमाण वजा जाता) = $१३६१.२५ - ३०६.८९ = १०५४.३६$ घ.मी	०.००	०.००	०.००	०.००
एकूण	२३५६.०६	२९९२१९.५६	०.००	२९९२१९.५६
मजूर कल्याण २.७ टक्के		०.००	८०७८.९३	८०७८.९३
आकस्मिक खर्च २.०० टक्के		०.००	५९८४.३९	५९८४.३९
एकूण एकंदर	२३५६.०६	२९९२१९.५६	१४०६३.३२	३१३२८२.८८
गोषवारा				
(अ) उतार- ८ ते १२ टक्के	१७०६.५७	२१६७३४	१०१८७	२२६९२१
(ब) उतार- १२ ते १६ टक्के	२०३६.४०	२५८६२३	१२१५५	२७०७७८
(क) उतार- १६ ते २० टक्के	२३५६.०६	२९९२२०	१४०६३	३१३२८३

बोडी नुतनीकरण/दुरुस्ती

तांत्रिक मापदंड- मुख्य बांधाची लांबी - ५० मी., ७० मी., १०० मी.

बाजू बांधाची लांबी - २५-३० मी. ते मी ४० - ४० मी.,

बाजू उतार - १:१.५,

बांधाची उंची - १.५० मी. व २.०० मी.

बांधाचा छेद - ४.८८ चौ.मी. व ८.०० चौ.मी

बाब	मनुष्य दिवस	मजुरी रु.१२७/- प्रति म.दि)	सहित्य (रु.)	रक्कम (रु.)
मुख्य बांधाची लांबी ७० मी. व उंची - १.५० मी.				
बाजू बांधाची लांबी - ४० - ४० मी., पाया रुंदी - ५.५० मी.				
माथा रुंदी - १.०० मी., बांधाचा छेद - ४.८८ चौ.मी.				
मातीकाम खोदाई - ३५१.१४ घ.मी.				
(अ)माती - २१०.६८ घमी	८९.४९	११३६५.०८	०.००	११३६५.०८
(ब)मउ मुरूम - १४०.४६ घमी	७५.३१	९५६४.७९	०.००	९५६४.७९
वहातूक- १० ते २० मी. = १५८.०१ घमी	१५.५०	१९६८.५०	०.००	१९६८.५०
२१ त ३० मी. = १०५.३४ घमी	१९.१६	२४३३.५५	०.००	२४३३.५५
मातीकामातील झाडेझुडपे, गवताची मुळे इ.काढून टाकणे,	१०.९७	१३९३.३७	०.००	१३९३.३७
ढेकळे फोडणे व ती पसरविणे याकरीता संस्करण करणे	०.००	०.००		
जुन्या बांधावरील गवत, झाडेझुडपे इ.काढून टाकणे,	११.५२	१४६३.०४	०.००	१४६३.०४
बांध साफ करणे		०.००		०.००
सांडव्यासाठी पाईप बसविणे (कंपसह)	०.००	०.००	१२५०.००	१२५०.००
एकूण	२२१.९६	२८१८८.३४	१२५०.००	२९४३८.३४
मजूर कल्याण २.७ टक्के		०.००	७६१.०९	७६१.०९
आकस्मिक खर्च २.०० टक्के		०.००	५६३.७७	५६३.७७
एकूण एकंदर	२२१.९६	२८१८८.३४	२५७४.८५	३०७६३.२०
एकूण प्रति घ.मी.	०.६३	८०.२८	७.३३	८७.६१

परिशिष्ट 'क'

भारतीय रिजर्व्ह बँकेने कृषि कर्ज माफीच्या संदर्भात लहान (Small) व सिमांत (Marginal) शेतक-यांची व्याख्या खालील प्रमाणे केली आहे.

लहान (Small) शेतकरी

' १ हेक्टर पेक्षा जास्त पण २ हेक्टर (५ एकर) पर्यंत जमीन असलेला शेतकरी (जमीन मालक किंवा कुळ) '

सिमांत (Marginal) शेतकरी

' १ हेक्टर पर्यंत जमीन असलेला शेतकरी (जमीन मालक किंवा कुळ) '

*****